

OSMANLI CAM ŞİŞELERİNDE HÜSN-Ü HAT

Zübeyde Cihan ÖZSAYINER¹

Özet

Bu çalışmada; Osmanlı Cam Sanatı içinde yer alan değişik formlardaki (kavanoz, Şişe vs) “Taşınır Kùltür Varlığı“ olan cam eserlerin üzerinde yer alan Hùsn- ü Hatlar irdelenecektir. İçinde Hilye olan örnekler söz konusu edilmeyecektir. Söz konusu cam eserlerin üzerine yazılan hatların, camaltı olarak içten yazıldıkları vurgulanacaktır. Cam eserler üzerinde kullanılan yazı çeşitleri, kullanılan mürekkep cinsi, hattat isimleri ile yazıların okunuŐları ve anlamları, sanat tarihi metodolojisi kapsamında verilecektir. Bildiride anlatılan eserler, İstanbul Müzelerinden (Cumhurbaşkanlığı Topkapı Sarayı ve Milli Saraylar Koleksiyonu, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi) seçilmiŐlerdir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Camı, Cam Şişe Formları, İçten Yazılmış Hat, İstanbul Müzeleri, Camaltı Teknięi.

¹ Dr, Sanat Tarihçisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü (Emekli Kùltür Tescil ve Müzeler Őube Müdürü.

Abstract

This study shall examine a branch of Turkey’s “immovable culture heritage:” Ottoman glass art. More specifically, we will explore the place of Islamic calligraphy – with the exception of hilye (i.e. writings about the Prophet Mohammad) – on and inside examples of Ottoman jars, bottles, and other glass objects. Likewise, we will look at what kinds of calligraphy were used, what inks they were written with, who the calligraphers were, and what the inscriptions themselves say (transcriptions and translations included) – all the while interpreting them within the framework of art history. All of the pieces we have featured hail from various museums throughout Istanbul, namely: the Presidential Topkapı Palace & National Palaces Collection, the Turkish Ministry of Culture & Tourism’s and the Directorate of Waqfs’ Museum of Turko-Islamic Calligraphy, and the Sadberk Hanım Museum.

Keywords: Ottoman glasswork, Ottoman bottle shapes, inner bottle calligraphy, Istanbul museums, bottom glass (painting) technique

“Camaltı Hat Levhaları” konusunda yapılmış yayınlar bulunmasına rağmen, “Osmanlı Cam Şişelerinde Hüsn-ü Hat” konusunda yayınlanan sanat tarihi araştırmalarının sınırlı sayıda olması, bizi bu konu üzerinde çalışmaya yönlendirmiştir. İstanbul’da bulunan özel koleksiyon, özel ve devlet müzelerinden seçilen seçkin örnekler ile bu konuya katkıda bulunmak ve açıklık getirilmeye çalışılmıştır. İçinde “Hilye-i Şerif” olan eserler, bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Yayınlanmış bir kitabın içinde bölüm olarak; içten yazılı cam şişeler (görselsiz) ile içinde “Hilye-i Şerif” olan cam şişelerin (görselli) varlığından kısa da olsa bahsedilmiştir.²

“Osmanlı Cam Şişelerinde Hüsn-ü Hat” konusunda, İstanbul dışındaki özel koleksiyon, özel ve devlet müzelerinde yapılacak araştırmalar sonucunda incelenecek eser sayısının artacağı inancını taşımaktayız.

I- OSMANLI CAM ŞİŞELERİNİN BULUNDUĞU KOLEKSİYONLAR

A-MÜZELER

1- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi

Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, İstanbul Bayezid Meydanında yer alan II. Bayezid Külliyesine dahil olan II. Bayezid Medresesinde yer almaktadır.³ Büyük ölçüde el yazma kitaplar ile hat levhası ağırlıklı eserlerin yer aldığı müze koleksiyonunda; toplam iki adet içi yazılı cam eser (envanter no: 607, 851(1357) bulunmaktadır.

1.1. Birinci İçten Yazılı Cam Eser

Kısa boyunlu, dikdörtgen gövdeli bir şişedir. Kısa boyun kısmının etrafında, üç kollu bir zincir bulunmaktadır. Bu üç kollu zincir eserin asılmasını sağlamak maksadı ile yapılmış olmalıdır. Şişenin dibinde ahşap bir rahlecik ile sayfaları yazılı olmayan, bordo renkli deri cildi bulunan, küçük bir kitapçık yerleştirilmiştir.

² Christiane, Gruber, Osmanlı-İslam Sanatında Tapınma ve Tılsım, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul Eylül 2020, s.185-186.

³ Zübeyde Cihan Özsayınır, “Hat Sanatına Açılan Pencere: Bayezid Medresesi’ n den Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesine”, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, S: 2, Ankara Ağustos 1998, s:48- 51.

Envanter Numarası : 607

Hattatı : El fakir Derviş Mehmet.

Tarihi : H.1136/ M 1723.

Ölçüler : Boy: 24, 8 cm. genişlik 11,3 cm, ağız çapı 6 cm, ağız açıklığı: 3 cm.

Hat Cinsi : Sülüs.

Malzeme : Cam, siyah deri.

Teknik : Katıa tekniğinde hat

Ön yüz metni : *Lailahe İllallah Muhammeden resulallah.* (Resim.1)

Arka yüz metni : Kehf Suresi/ 39. Ayet: “*Maşaallahu la kuvve-
te illa billah*”: “*Güç ve kudret ancak Allah
ın yardımı ile dir*” ile Saff Suresi/ 13. Ayet:
“*Nasrun minallahi ve fethun karib ve beşşiril
mü'minîne (yâ Muhammed): Allah'ta yardım/
zafer 've yakın bir fetih*” anlamındaki ibareler
yazılıdır. (Resim.2)

Sol Yan kısım metni : “*Allahu latifun bi ibadihi*” yani: “*Allah kulla-
rına karşı çok lütüfkârdır*” anlamındaki ibare
yazılıdır. (Resim.3)

1.2. İkinci İçten Yazılı Cam Eser

Uzun boyunlu, silindirik gövdeli bir şişedir. Uzun boynunun etrafında, şişenin asılması maksadı ile yapılmış ince tel askı bulunmaktadır. Şişenin silindirik cam gövdesinde içten, sarı zırnık ve siyah is mürekkebi ile istifli sülüs hat yazılmıştır. (Resim.4)

Şişenin alt kaidesinde; sülüs hat ile hattat adı ve eserin yapıldığı tarihi yer almaktadır. (Resim.5)

Envanter Numarası: E.1357 (851)

Hattatı : Mehmet Rıfat

Tarihi : H.1316

Ölçüler : Boy: 28 cm. çapı: 11,2 cm

Hat Cinsi : Celi sülüs

Malzeme : Cam, siyah ve sarı zırnık boya

Dış yüz metni : Sarı boya ile “ *Accilû bi’s-salâti kable’l-fev’*”, siyah boya ile “ *Accilû bi’t-tevbeti kable’l-mev’*”: *Vakit geçmeden namazı kılmakta, ölüm gelmeden tövbe etmekte acele et.*” anlamına gelen Hadîs-i Şerîfi yazılıdır.

2. Cumhurbaşkanlığı, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Beykoz Cam ve Billur Müzesi)

(Hat Levha ve Yazı Takımları Koleksiyonu)

Beykoz Cam ve Billur Müzesi, İstanbul Beykoz’da Sultan Abdülaziz’in paşalık rütbesi verilerek vezirliğe kadar yükseltilen Abraham Paşa’nın yapı topluluklarına dahil olan Ahır binasında yer almaktadır. Bu müzenin Hat Levha ve Yazı Takımları Koleksiyonu’nda bir adet içi yazılı cam eser bulunmaktadır.⁴ (Resim.6)

2.1. Envanter no: 64/1844 olan eser, uzun boyunlu, silindirik gövdeli bir şişedir. Şişenin kapak kısmının etrafında; filizi yeşil ve ekru renklerin yer aldığı bir kurdele fiyongu yer almaktadır. Şişenin ortasında yer alan küçük bir rahlecik üzerinde, sayfaları açık içi yazılı bir kitapçık yerleştirilmiştir. Şişenin silindirik cam gövdesinde; içten, kırmızı ve siyah is mürekkebi ile istifli sülüs hat yazılmıştır.⁵

Envanter Numarası : 64/1844

Hattatı : Mehmet Rıfat. (Resim.7)

Tarihi : H.1308 (M. 1890-91)

Ölçüler : Boy: (kapağı ile birlikte): 29.5 cm

Hat Cinsi : Celi sülüs,

Teknik : Camaltı

Dış Yüz Metni : “ *Hayrü’l-ahlâki el-hilmü inde’l-gadab. Sadaka resûlullah*”; “*Ahlâkın hayırlısı öfke anında sakin ve yumusak olmaktır. Resûlullah doğru söyledi.*” Hadis-i Şerif’i yazılıdır.

⁴ Yasin Yıldız, Gökşen Canıyılmaz, Osmanlı Devleti’nde Cam İmalatı ve Beykoz Cam ve Billur Müzesi, *Milli Saraylar*, Yıl:2021, s:30, resim:3, 24.

⁵ Uzlıfat Özgümüş, Ahmet Çapoğlu, Demet C. Karakullukçu, Gökşen Canıyılmaz, Şeyda Alpay, *Saraylarda Cam Sanatı*, Milli Saraylar Başkanlığı Yayını, Yayın No: 153, İstanbul 2021, s.162.

**2. T.C. Cumhurbaşkanlığı, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı,
Topkapı Sarayı Müzesi**

(Hat Levha ve Yazı Takımları Koleksiyonu)

Topkapı Sarayı Müzesi'nin, Hat Levha ve Yazı Takımları Koleksiyonu'nda bir adet içi yazılı rahleli sürahi yer almaktadır. Envanter no: 149/913 olan eser, uzun boyunlu, silindirik gövdeli ve konik formu kapağı bulunan bir sürahidir. (Resim.8)

Sürahinin silindirik cam gövdesinde, ön ve arka kısımlara içten, siyah is mürekkebiyle istifli sülüs hatlar yazılmıştır. Sürahinin dibinde, ahşap bir rahlecik ile bunun üzerine yazılı küçük bir kitapçık yerleştirilmiştir. Kapaklı sürahinin üzerinde, hattat imzası ve eserin yapılış tarihi yer almaktadır. (Resim.9)

3.1. Envanter Numarası : 149/913

Hattatı : Mehmet Rıfat

Tarihi : H.1308/ M 1891

Ölçüler : Boy: 14 cm. çapı: 35.5 cm

Hat Cinsi : Celi sülüs.

Teknik : Camaltı.

Malzeme : Cam, siyah boya

Dış Yüz metni : Ön yüzünde siyah mürekkeple “*Sultan Abdülhamid II Tuğrası*“, arka yüzünde ise; “*Padişahım çok yaşa*” ibaresi yazılmıştır. (Resim.10)

Şişenin alt kısmında rahle üzerinde ufak bir Kur’an-ı Kerim bulunmaktadır.

Vehbi Koç Vakfı, Sadberk Hanım Müzesi (İstanbul, Sarıyer)

İstanbul Sarıyer’deki Azaryan Yalısı’nda; 14 Ekim 1980 tarihinden beri hizmet veren Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonunda iki adet, içi yazılı cam eser (envanter no:18257- C218, envanter no:18258-C 219) bulunmaktadır.

4.1. Birinci İçten Yazılı Cam Şişe

Envanter no: 18257- C218 olan eser, uzun boyunlu, silindirik gövdeli bir şişedir. Şişe kapaksızdır. Şişenin içi boştur. Şişenin silindirik cam gövdesinden, boynunun başlangıç kısmına kadar; içten, siyah is mürekkebi ile celi sülüs hat yazılmıştır. Şişenin üzerinde, hattat imzası ve eserin yapılış tarihi yer almaktadır.⁶

Envanter Numarası : 18257- C 218

Hattatı : Mehmet Rifat (Resim.11)

Tarihi : H.1308 (M. 1890-91)

Ölçüler : Boy: 29 cm. Çap: 11,7 cm

Hat Cinsi : Celi sülüs

Malzeme : Cam, siyah boya

Dış Yüz Metni : Neml Suresinin 40. Ayeti: “*kâle hâzâ min fadli rabbî: Bu Rabbimin lütfundandır. Allah ın yardımını iledir*” anlamındaki bölüm yazılmıştır. (Resim.12)

⁶ Zeren Tanındı, Yazıda Âhenk ve Renk: Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar, Belgeler ve Hüsn-i Hatlar/ Harmony of Line and Colour: Illuminated Manuscripts Documents and Calligraphy in the Sadberk Hanım Museum Collection, çev. Mary Işın, İstanbul: 2019, s.124.

4.2. İkinci İçten Yazılı Cam Şişe

Envanter no:18258-C 219 olan eser, uzun boyunlu ve silindirik gövdeli bir cam şişedir. Cam şişenin silindirik gövdesi ile alt kaidesinde; içten siyah is mürekkebi ve mavi mürekkep ile istifli celi sülüs hatlar yazılmıştır. Cam şişenin içi boş olup, üzerinde, hattat imzası ve eserin yapılış tarihi yer almaktadır.⁷

Envanter Numarası : 18258- C 219

Hattatı : Mehmet Rıfat.

Tarihi : H.1308 (M. 1890-91)

Ölçüler : Boy: 35 cm. Çap: 15 cm

Hat Cinsi : Celi sülüs

Teknik : Camaltı

Malzeme : Cam, siyah ve mavi boya

Dış Yüzünde : Kehf Suresinin 39. Ayetinde geçen “*Mâşaallah, la kuvvete illa billah : Mâşaallah. Güç ve kudret ancak Allah ın yardımı ile dir*” anlamındaki kısım yazılmıştır. (Resim.13)

Şişenin dip kısmı : “*Peygamber şöyle dedi: Şefâatî li-ehli’l- kebâiri min ümmeti: Şefaatiim ümmetimden büyük günah sahipleri içindir.*” Hadis-i Şerifi, mavi renkli boya ile içten tuğra istifli olarak yazılmıştır. İstifin sağ tarafında “*Kâle resul-lah*”, sol tarafında ise; “*Sadaka habibûllah*” yazılıdır. (Resim.14)

⁷ Zeren Tanındı, a.g.e., İstanbul: 2019, s.125.

3. ÖZEL KOLEKSİYONLAR / MURAT MOROVA KOLEKSİYONU

Murat Morova Koleksiyonunda bulunan cam güleptan, şeffaf küre kapaklı, uzun boyunlu ve küre gövdesi ile çok ender görülen bir eserdir.⁸ Cam şişenin uzun boyun kısmı boş bırakılmıştır. Yazılar küre gövdenin alt kısmına; içten siyah is mürekkebi ile sülüs hat ile bir beyit metni yazılmıştır. Şişenin üzerinde hattat imzası ve eserin yapılış tarihi yer almaktadır. Cam şişenin içinde, pembe renkli ve sırma püsküllü örtüsü bulunan, üç ayaklı sehpa yer almaktadır. Sehpanın üzeri; etrafları sırma işlemeli pembe renkli beş taç yapraklı çiçekler ile bezenmiştir. Üst kısmındaki aynı çiçeklerin tam ortasına pembe renkli gül goncası yerleştirilmiştir. (Resim.15)

Şeffaf küre kapağının içinde ise, iki kırmızı gelincik çiçeği yer almaktadır.

⁸ Ekrem Işın, Selahattin Özpalabıyıklar, "Hoş Gör Yâ Hu" Osmanlı Kültüründe Mistik Semboller; Nesnelere; Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul Eylül 1999, s.142-143

4.1. Cam Güleptan

Hattatı : Kâmil

Tarihi : H.1321/M.1903-1904

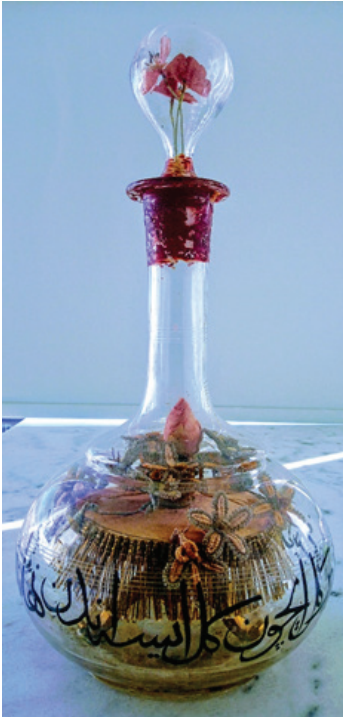
Ölçüler : Yükseklik 34 cm. Gövde Çapı:17 cm. Alt çap: 10 cm.

Hat Cinsi : Sülüs

Teknik : Camaltı

Malzeme : Cam, siyah boya

Küre Kaide Metni : *“Gülşen içre andelib feryâd eder bir gül için, gül ise andan nihandır bu deruni şişede” yazmakta olup, “bülbül gül için gül bahçesinde feryad eder, halbuki gül bu şişenin içindedir.” anlamındadır. (Resim.16)*

4. DEĞERLENDİRME

4.1. Form Ve Ebat Açısından: Müze ve Özel Koleksiyonlarda yer alan incelediğimiz toplam yedi (7) adet içi yazılı cam şişeler; “kısa boyunlu, dörtgen gövdeli”, “uzun boyunlu, silindirik gövdeli”, “uzun boyunlu, küre gövdeli” ve (konik- küre formulu) kapaklı (sabit ve çıkarılabilen) ve kapaksız olmak üzere üç farklı formda tasarlanmıştır.

İncelenen içi yazılı cam şişelerin yükseklikleri; 14 cm ile 35 cm arasında, alt çapları ise; 10 cm ile 35,5 cm arasında değişmektedir.

5.2. Hattat İsimleri: Cam şişelerin içlerine; “El Fakir Derviş Mehmet“, “Mehmet Rıfat”, “Kâmil” isimli hattat imzaları yer almaktadır.

İncelediğimiz toplam yedi adet içten yazılı cam şişelerdeki hattat isimleri, ehl-i hiref kayıtlarında geçmemektedir. Ayrıca biyoğrafleri ile ilgili geniş bilgiye erişilememiştir. Ancak yayınlarda; Edirne Müzesi’nde “Mehmet Rıfat” ketebeli bir şişe daha bulunduğu (Resim.17) ve bunun Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesindeki E.1357 (851) envanter numaralı eserin hattatı olan “Mehmet Rıfat” ile aynı sanatçı olduğundan kuşku olmadığından söz edilmiştir.⁹ Kaynak gösterilmeden; “Mehmet Rıfat’ın” 1857 tarihinde Elazığ’da doğduğundan. İstanbul’da dönemin ünlü hattatlarından ders aldığından, cam şişe içlerine talep doğrultusunda hat örnekleri yazdığının düşünüldüğü ifade edilmiştir.¹⁰

⁹ Zekiye Uysal, “Edirne Müzesinde Bulunan Beykoz İşleri ve Bazı Osmanlı Camları“, *Uluslararası XIX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, II Manisa, Türkiye, 21- 24 Ekim 2015 Bildiriler*”, Ankara 2019, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VIII. Dizi, s. 428-429.

¹⁰ Zekiye Uysal, *a.g.e*, s.429.

Ancak Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesindeki E.1357 (851) envanter numaralı eserin hattatı olan “Mehmet Rıfat” (Resim.18) ile Edirne Müzesi’ndeki E.109 envanter numaralı eserin hattatı olan “Mehmet Rıfat’ın” imzaları karşılaştırıldığında (Resim.19), imzalarının farklı istifte olmasından dolayı, her iki hattatın farklı sanatçı olduğu düşünülmektedir.

Sadberk Hanım Müzesinde ki 18257- C 218 envanter numaralı içten yazılı cam eserin hattatı olan “Mehmet Rıfat’ın”, kaynağı belirtilmeden, İstanbul’da Yıldız Porselen Fabrikasında çalışan, çağdaş ve geleneksel üslupta eserler üreten sanatçılardan biri olabileceğinden söz edilmektedir.¹¹ Hattatlar arasında; sadece hattat Hamid’in İstanbul’da 1960 yılında Yıldız Porselen Fabrikasında çalıştığı, 1975 yılında buradan emekli olduğu bilinmektedir.¹²

5.3. Tarih Açısından: İncelediğimiz içten yazılı cam eserlerin en erkeni, H. 1136, en geç imal edileni ise; H.1321 tarihini taşımaktadır. Bu da bize içten yazılı cam eserlerin M. 1723 tarihinden itibaren üretildiklerini göstermektedir.

5.4. Teknik Açısından: Ele aldığımız içten yazılı cam eserler; “*cam altı*” tekniğinde yapılmıştır. Ancak bu teknikte imal edilen şişelere, yazının uygulanması iki farklı usulde yapılmaktadır. Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi’nde bulunan; 607 envanter numaralı cam eser’de yazılar katia tekniğinde kesilerek, içten şişeye yapıştırılmıştır. Bu teknik özellikle görülen yegane örnek olması açısından çok önemlidir.

Diğer teknikte ise; kağıt üzerine çizilen desen (yazı) transfer yoluyla cam üzerine geçirilmekte, yazılar mürekkeple içten yazıldıktan sonra, cam eser fırınlanmaktadır.¹³

Bu konu ile ilgili olarak değerli hattat sayın Hasan Çelebi ile 20 Ekim 2022 tarihinde yapılan şifahi görüşmede; “hatların kalıp olarak yazılıp bası olarak cama uygulandıktan sonra fırınlandığı” bildirilmiştir.

¹¹ Zeren Tanındı, *Yazıda Ahenk ve Renk. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar, Belgeler ve Hüsn-i Hatlar (Harmony of Line and Color. Illuminated Manuscripts Documents and Calligraphy in the Sadberk Hanım Museum)*, 2 cilt, volumes 2 (İstanbul: Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi, 2019/ İstanbul: Vehbi Koç Foundation Sadberk Hanım Museum, 2019), İstanbul 2019, s.124

¹² Necmi Atik, “Hattat Hamid’in Verdiği İcâzetnâmeler”, *İlâhiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:11, Haziran 2019, s.6.

¹³ H. Örcün Barışta, *Türk El Sanatları,(Selçuklu,Beylikler, Osmanlı İmparatorluğu Dönemleri Taşınır ve Taşınmaz Kültür Varlıklarından Seçkin Örnekler Eklemesiyle Genişletilmiş III. Baskı)*, C.1, T.C. Başbakanlık Atatürk Dil Tarih ve Kültür Merkezi Yayınları, Yayın No: 445, Ankara Ağustos 2015, s.387.

5.5. Kullanılan Yazı Çeşitleri ve Mürekkep Renkleri: Cam şişe içlerine yazılan hatlar; sülüs hat cinsi ile yazılmış olup, çoğunda sülüs hatlar istifli olarak, siyah is, kırmızı, (zırnık) sarı renkli mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Klasik istifli olarak düzenlenen hatların yanı sıra, tuğra istifli formlar da kullanılmıştır.

5.6. Yazı İçerikleri: Kuran-ı Kerim Sûrelerinin belirli Ayetleri (Kehf Suresi/39, Saff Suresi/13, Naml Suresi/40. Ayetleri) ile “Kelime-i Tevhit” ve “Hadis-i Şerif” gibi dîni metinleri içerirler.

Bunun dışında; şişe içinde edebî metinlerin de (*Gülşen içre andelib feryâd eder bir gül için, gül*

ise andan nihandır bu deruni şişede) yer aldığı görülmektedir. Edirne Müzesinde Müze Envanter No: 9772 olan, H. 1307 tarihli cam şişenin içinde; Nuri ketebesini ile başında “Maşaallah” ibaresinin devamında aynı edebi metnin yazılı olduğu tespit edilmiştir.¹⁴

¹⁴ Zekiye Uysal, a.g.e, s.438.

SONUÇ

Cumhurbaşkanlığı Topkapı Sarayı Müzesi, Beykoz Cam ve Billur Müzesi , Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi ile sayın Murat Morava'nın şahsi koleksiyonundan seçilerek incelenen, toplam yedi adet içten yazılı Osmanlı cam şişelerinin; 18. yüzyıldan itibaren üretilmeye başlandığı ve bu üretimin 20. yüzyılın başlarına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.

Farklı formlarda; kapaklı ve kapaksız olarak tasarlanan Osmanlı cam şişelerinin iç yüzeylerine, camaltı tekniğinde (katia ve tranfer), özel olarak seçilerek, okuyanlara mesaj vermek maksadı ile hat sanatının değişik istifleri ile yazılmış, dini ve edebi metinlerin yerleştirildiğini görüyoruz.

İncelenen eserlerin müze kataloglarında nereden getirildiklerine dair bir bilgi bulunmadığından, üzerlerinde; yüksek bir yere asılmalarını sağlamak için, zincir ve tel bulunan içten yazılı cam şişelerin, büyük olasılıkla cami ve tekkeler için tasarlanmış olduğunu düşünmekteyiz.

İncelediğimiz toplam yedi adet cam şişelerin hatları; “El Fakir Derviş Mehmet”, “Mehmet Rıfat”, “Kâmil” isimli hattatlar tarafından yazılmıştır. Bu konuda yapılacak yeni çalışmalar ile hattat isimlerinin sayısının artacağı tahmin edilmektedir. Ehl-i hiref kayıtlarında isimleri geçmeyen, yaşam öyküleri hakkında günümüze ulaşan bir belge ve bilgi bulunmayan bu değerli hattatları saygı ve rahmetle anıyoruz. Söz konusu içten hat yazılı Osmanlı cam şişelerinin korunarak, gelecek nesillere özgün olarak aktarılması ve dünya durdukça durması en büyük dileğimizdir.

KAYNAKLAR

Atik, Necmi, “Hattat Hamid’ in Verdiği İcâzetnâmeler”, *İlâhiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:11, Haziran 2019, s.01-52.

Barışta, H. Örcün, *Türk El Sanatları, (Selçuklu, Beylikler, Osmanlı İmparatorluğu Dönemleri Taşınır ve Taşınmaz Kültür Varlıklarından Seçkin Örnekler Eklemesiyle Genişletilmiş III. Baskı)*, C.1, T.C. Başbakanlık Atatürk Dil Tarih ve Kültür Merkezi Yayınları, Yayın No: 445, Ankara Ağustos 2015.

Gruber, Christiane, Osmanlı-İslam Sanatında Tapınma ve Tılsım, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul Eylül 2020, s.185-230.

Işın, Ekrem, Özpallabıyıklar, Selahattin, “*Hoş Gör Yâ Hu*” Osmanlı Kültüründe Mistik Semboller, Nesnelere, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul Eylül 1999.

Özgümüş, Uzlıfat, Çapoğlu, Ahmet, Karakullukçu, Demet C., Canıyılmaz, Gökçen, Alpay, Şeyda, *Saraylarda Cam Sanatı*, Milli Saraylar Başkanlığı Yayını, Yayın No: 153, İstanbul 2021.

Özsayiner, Zübeyde Cihan, “Hat Sanatına Açılan Pencere: Bayezid Medresesi’ n den Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesine”, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, S: 2, Ankara Ağustos 1998, s:48- 51.

Tanıdı, Zeren, Yazıda Âhenk ve Renk: Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Sanatlı Kitaplar, Belgeler ve Hüsni Hatlar/ Harmony of Line and Colour: Illuminated Manuscripts Documents and Calligraphy in the Sadberk Hanım Museum Collection, çev. Mary Işın, İstanbul: 2019.

Uysal, Zekiye, “Edirne Müzesinde Bulunan Beykoz İşleri ve Bazı Osmanlı Camları“, *Uluslararası XIX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, II Manisa, Türkiye, 21- 24 Ekim 2015 Bildiriler*”, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VIII. Dizi, Ankara 2019, s. 417 – 438.

Yıldız, Yasin, Canıyılmaz, Gökşen, “Osmanlı Devleti’nde Cam İmalatı ve Beykoz Cam ve Billur Müzesi”, *Milli Saraylar*, Yıl: 2021, s:26-47.

RESİM LİSTESİ

- Resim 1** : Env. no: 607, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, şişenin ön yüzü. (Foto: Dr. Zübeyde Cihan Özsayınır)
- Resim 2** : Env. no: 607, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, şişenin yazılı arka yüzü. (Foto: Dr. Zübeyde Cihan Özsayınır)
- Resim 3** : Env. no: 607, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, şişenin yazılı sol yan yüzü. (Foto: Dr. Zübeyde Cihan Özsayınır)
- Resim 4** : E.1357 (851), Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, yazılı şişe. (Foto: Dr. Zübeyde Cihan Özsayınır)
- Resim 5** : E.1357 (851), Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, şişenin kaidesi. (Foto: Dr. Zübeyde Cihan Özsayınır)
- Resim 6** : Envanter no: 64/1844, Beykoz Cam ve Billur Müzesi, yazılı şişe. (Foto: Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı)
- Resim 7** : Envanter no: 64/1844, Beykoz Cam ve Billur Müzesi, yazılı şişe detayı. (Foto: Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı)
- Resim 8** : Envanter no: 149/913, Topkapı Sarayı Müzesi, kapaklı yazılı sürahi. (Foto: Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı)
- Resim 9** : Envanter no: 149/913, Topkapı Sarayı Müzesi, kapaklı yazılı sürahi üzerinde hattat ismi ve tarih. (Foto: Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı)
- Resim 10** : Envanter no: 149/913, Topkapı Sarayı Müzesi, kapaklı yazılı sürahi üzerinde hattat ismi ve tarih. (Foto: Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı)
- Resim 11** : Envanter no:18257- C218, Sadberk Hanım Müzesi, yazılı şişe (Foto: Sadberk Hanım Müzesi)
- Resim 12** : Envanter no:18257- C218, Sadberk Hanım Müzesi, hattat ismi ve tarih. (Foto: Sadberk Hanım Müzesi)

- Resim 13** : Envanter no:18258- C 219, Sadberk Hanım Müzesi, yazılı şişe (Foto: Sadberk Hanım Müzesi)
- Resim 14** : Envanter no:18258- C 219, Sadberk Hanım Müzesi, şişenin kaidesi (Foto: Sadberk Hanım Müzesi)
- Resim 15** : Murat Morova Koleksiyonu, yazılı gülaptan, (Foto: Murat Morova)
- Resim 16** : Murat Morova Koleksiyonu, gülaptan, hattat ismi, (Foto: Murat Morova)
- Resim 17** : Edirne Müzesi, Envanter no:109, talik yazılı şişe. (Foto:Utku Musa Suna)
- Resim 18** : Edirne Müzesi, Envanter no:109, hattat imzası.(Foto: Örcün Barışta)
- Resim 19** : Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Envanter no:1357, hattat imzası.(Foto: Zübeyde Cihan Özsayiner)